

Medknjižnična izposoja med epidemijo

Silvester Videtič

Narodna in univerzitetna knjižnica
silvester.videtic@nuk.uni-lj.si

V začetku epidemije se je tradicionalna medknjižnična izposoja v svetu skoraj popolnoma ustavila, saj so knjižnice po pošti prenehale pošiljati gradivo v fizični obliki. Medtem ko so mnoge knjižnice v Evropi, z izjemo Nemčije, zaprle vrata ne samo za obiskovalce, ampak so ustavile tudi storitve medknjižnične izposoje, so medknjižnične službe v ZDA nemudoma stopile skupaj in druga drugo pozvale k iskanju skupnih rešitev za učinkovito delovanje v izrednih razmerah. Že v prvem tednu izrednih razmer so ameriške knjižnice v želji po usklajenem delovanju organizirale spletno konferenco pod naslovom Kako izboljšati učinkovitost medknjižničnih servisov med krizo COVID-19. Konferenco je spremljalo več kot 950 knjižničarjev s petih celin, ki sodelujemo ter za medknjižnično naročanje in izmenjavo gradiva uporabljamo program OCLC ResourceShring.

V času, ko je večina knjižničarjev medknjižnične storitve opravljala od doma, se je kot edina rešitev pokazala elektronska izmenjava gradiva. Preučiti je bilo treba tudi možnosti za elektronsko posredovanje tistih gradiv, ki smo jih v preteklosti zaradi avtorskopravne zaščite smeli pošiljati samo po pošti v fizični obliki. Knjižnice razpolagamo z veliko količino gradiva v elektronski obliki, od revij in časopisov do elektronskih knjig, čeprav je v Evropi mnogo elektronskih virov nedostopnih za medknjižnično izmenjavo zaradi avtorskopравnih omejitev.

Pod okriljem OCLC sta se med epidemijo oblikovali dve novi skupini za medknjižnično posredovanje. Skupina ACOV se je obvezala posredovati elektronske kopije iz strokovnih revij in poglavij iz e-knjig, medtem ko skupina BCOV posreduje e-knjige. Že v prvem dnevu se je projekta lotilo več kot 240 knjižnic. Svetovalci za tehnično podporo so pripravili izčrpna navodila, kako optimizirati delo medknjižnične službe, predstavili so spremembe in programu OCLC Resource Sharing in vsem sodelujočim posredovali gradiva prek

videa, v obliki prosojnic in po elektronski pošti, za pojasnila pa so bili dosegljivi tudi po telefonu.

Kot se je pokazalo že mnogokrat v preteklosti, so obdobja izrednih razmer priložnost za preseiganje obstoječih praks. Tudi v tem času smo doživeli hitre spremembe pri izmenjavi e-knjig, saj so ameriške knjižnice nemudoma začele spreminjati pravila pri posredovanju e-knjig. Tako so sedaj na voljo tudi nekatere e-knjige novejšega datuma, ki so še vedno pod avtorsko zaščito in jih pred krizo covid-19 ni bilo dovoljeno posredovati prek spleta. S »tiho«
privolitvijo nekaterih založnikov so knjižnice skupine BCOV podpisale skupno izjavo, s katero so se zavezale, da bodo svoje uporabnike pozvale k odgovorni in pravični uporabi gradiv, ki so jim jih med epidemijo posredovale v elektronski obliki. Elektronsko posredovano gradivo v tem obdobju je bilo samo za študijske in raziskovalne namene (Public Statement of Library Copyright Specialist: Fair Use & Emergency Remote Teaching & Research).

Knjižnice so se tudi med epidemijo pokazale kot nepogrešljiv vir informacij in gradiv. Čeprav je na spletu veliko gradiva

že dostopnega v elektronski obliki, se je v tem obdobju pokazala velika potreba po medknjižničnem servisu. V zelo kratkem času so mnoge domače in tuje knjižnice prešle na pretežno elektronsko medknjižnično izposajo, elektronski dokumenti so v zelo veliko primerih nadomestili klasično medknjižnično izposajo. A ostajajo še mnoga odprta vprašanja, ki jih nekatere knjižnice v tujini rešujejo v okviru projektov izposoje e-knjig, pri čemer so jih začele še pred razglasitvijo epidemije. Tehnične rešitve so pripravili že skoraj do podrobnosti, le z založniki jim še ni uspelo najti soglasja. Po zaprtju številnih knjižnic v svetu so založniki začeli zaznavati nezakonite prakse pri izmenjavi e-knjig med študenti in raziskovalci, zato so že pokazali večji posluš za trajnejšo rešitev (npr. projekt medknjižnične izposoje e-knjig Bavarske deželne knjižnice).

Pravila mednarodne medknjižnične izposoje doživljajo spremembe, saj se prilagajajo novim okoliščinam. Kar je bilo še pred mesecem neizvedljivo, je v kratkem postalo vsakodnevna praksa. Konferenca je potekala 24. marca, 28. marca pa je steklo posredovanje e-knjig. Tudi v prihodnje pričakujemo nadaljnji razvoj in ohranitev prakse posredovanja e-knjig med knjižnicami, za kar bosta potrebna usklajena akcija in skupni nastop knjižnic v pogajanjih z založniki. Cilj je sklenitev trajnega dogovora ter vzpostavitev enotne platforme za izposajo elektronskih gradiv. Dokler se bodo knjižnice z založniki dogovarjale posamično, večjega napredka ne moremo pričakovati. ●